

**10 (22) травня – 180 років від дня народження
Марка Лукича Кропивницького — українського
письменника, драматурга, театрального режисера і актора.**

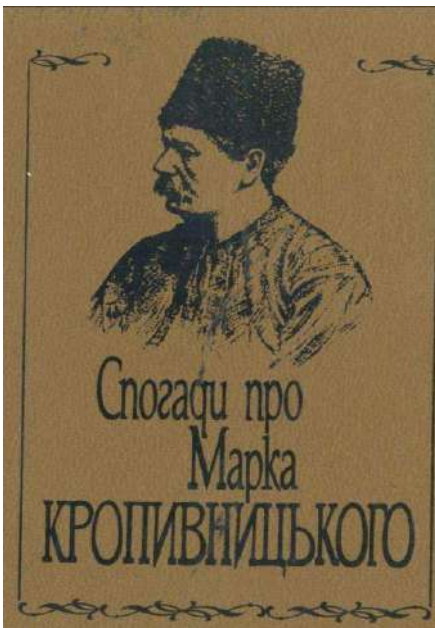
Марко Кропивницький народився 22 (10) травня 1840 року в с. Бежбайраки Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині с. Кропивницьке Новоукраїнського р-ну Кіровоградської області).

Батько, Лука Іванович, походив зі шляхетного роду Кропивницьких і займав посаду управителя поміщицьких маєтків. Мати, Капітоліна Іванівна, з дуже бідної родини колишнього кріпака.

Батько добре піклувався про сім'ю і намагався дати сину та доньці можливу на той час освіту. Мати мала чудовий голос, грала на фортепіано, флейті, гітарі та інших інструментах. Капітоліна Іванівна була досить легковажною і, коли синові виповнилося п'ять років, покинула сім'ю заради гусарського офіцера. Так малолітній Марко став напівсиротою при живій матері. Через деякий час батько зійшовся з нянькою своїх дітей Явдохою Петлішенко, яка дуже любила горілку.

Довелося в дитинстві Марку та його сестрі Ганні зазнати всіх тих прикрощів, які тільки могли випасти на долю сироти. Часто діти були голодні та ночували в нетопленій хаті. Виростав хлопчик серед простих людей і друзями його були кріпацькі діти.

Марко часто хворів. Одного разу навіть впав у летаргічний сон, після якого розповідав, ніби був у гарному саду, де бачив багатьох дітей, що їли золоті та срібні яблука і йому давали.

На восьмому році життя Марко почав навчатися у приватній школі шляхтича М. Рудковського. Частина учнів, як і Марко, жила в школі. Спали всі разом, покотом на долівці. Учні мали не тільки навчатися, а й виконувати всю роботу по господарству. Навіть за незначну провину Рудковський повчав свою дармову робочу силу нагайкою. Скінчилося це “навчання” тим, що розгніваний Лука Іванович відшмагав “пана професора” батоном, а сина забрав додому.

Більш-менш системну освіту Кропивницькому вдалося здобути в Бобринецькій повітовій школі, де він навчався з 1853 по 1856 рік і закінчив з похвальною грамотою.

Живучи в Бобринці, Марко часто бачився з

матір'ю, яка розучувала з ним вокальні партії, навчала грі на фортепіано, скрипці, гусях.

Величезний вплив на подальшу долю Марка Кропивницького мало його знайомство у підлітковому віці з театральним мистецтвом. Сталося це завдяки приїзду до Бобринця влітку 1854 року драматичної трупи Л. Млотковського.

З 1862 р. М. Кропивницький відвідує заняття на юридичному факультеті Київського університету як вільний слухач. Провчившись три семестри, він повертається до Бобринця. Тут акторами Соболевими був створений театральний гурток, який виставляв твори українських драматургів – І. Котляревського (“Наталка Полтавка” і “Москаль-чарівник”), Г. Квітки-Основ'яненка (“Сватання на Гончарівці” і “Шельменко – волостной писарь”) та ін. Силами акторів-аматорів було виставлено і першу драму Кропивницького “Дай серцеві волю, заведе в неволю”.

Після від'їзду з міста акторів Соболевих Кропивницький фактично стає керівником гуртка. Він пробує сили і як актор, і як режисер, і має успіх на обох напрямках.

У 1865 р. переїжджає до Єлисаветграда, де разом з місцевими аматорами та у складі заїжджих професійних труп виступає у приватному театрі Трамбіцького.

У вересні 1871 року разом з дружиною Олександрою приїздить до Одеси. Отримує запрошення зіграти на сцені Народного театру графів Моркових і Чернишова роль Стецька у “Сватанні на Гончарівці”. Успіх був грандіозним.

Того ж року видрукував свою п'єсу “За сиротою і бог з калитою”.

Від цієї події розпочинається нова сторінка не лише в біографії Кропивницького, а й в історії національного театру. Але все відбувалося на тлі неприховано ворожого ставлення значної частини публіки до українських вистав і всього українського взагалі.

Сприятливіше середовище для розвитку українського театального

мистецтва знаходить Кропивницький у Харкові, куди переїздить восени 1873 року. Слава Кропивницького як актора і режисера сягає далеко за межі України, і у 1874 році він отримує запрошення від столичного антрепренера Зізеріна на чолі невеличкого театального колективу приїхати з українським репертуаром на гастролі до Петербурга.

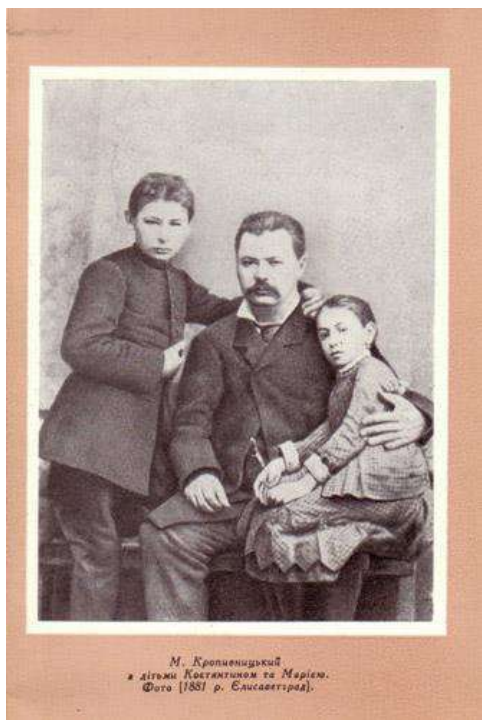
Гастролі тривали протягом трьох з половиною місяців. Це був перший успішний виступ української трупи в Санкт-Петербурзі. Проте, на жаль, значна частина російських глядачів виступи українських акторів сприймала як своєрідну екзотику.

У лютому 1875 року М. Кропивницький вирушає на гастролі в Галичину, де стає

наставником і режисером галицького театру “Руська бесіда” та привносить деякі новації в його діяльність.

З 1881 року можливість створення національного театру надихає Марка Кропивницького згуртувати навколо себе однодумців, разом з якими він починає виставляти українські п’єси у Кременчуці, Полтаві, Харкові.

Якісно новий етап у розвитку українського театрального мистецтва розпочався у 1882 році. Саме тоді Кропивницькому пощастило створити труп, якій судилося стати славою і гордістю України. Вона відома як “театр корифеїв”.

Марко Лукич Кропивницький своєю багатогранною діяльністю виховав ціле покоління українських акторів-професіоналів. Його чудові акторські дані, які дивували сучасників, доповнювалися прекрасним голосом – високим басом широкого діапазону. Крім того він знався на музиці та сам писав мелодії до багатьох п’єс, розумівся на образотворчому мистецтві, що дозволяло йому керувати створенням декорацій, був тонким і спостережливим психологом, що постійно проявлялося в його роботі режисера.

Театральне новаторство “батька українського театру” полягає у сповідуванні нової тоді ідеї створення під час вистави акторського ансамблю, заміні мальованих декорацій об’ємними, відтворенні театральних сцен в усіх побутових деталях тощо. Кропивницький багато зробив для формування самобутнього репертуару українського театру.

В цьому повною мірою виявив не тільки свій талант організатора, а й громадського діяча та патріота.

Кропивницький-драматург порушував у своїх творах багато актуальних питань. Наскрізною в його творчості є тема девальвації духовних цінностей у свідомості людей, які відриваються від духовних основ свого народу: нехтують віковичними народними звичаями, цураються рідної мови.

Ліки від духовного занепаду співвітчизників автор вбачає в українському національному відродженні. Цій проблемі присвячена більшість п’єс: “Доки сонце зійде, роса очі виїсть”, “Олеся”, “Розгардіяш” та ін.

По-новому у творчості Кропивницького постає питання відповідальності людини за скоєний злочин: злочин перед людьми – це гріх перед Богом (доля Єфрема Заїки у п’єсі “Страчена сила”). Створює драматург портрети “нових людей” – перших сільських інтелігентів в українській літературі: постаті сільських писарів Василя Сокурєнка (“Помирились”) і Якова Приблуди (“За сиротою”). На прикладі Василя Музиченка (“Старі сучки й молоді парості”) Кропивницький створює привабливий портрет сільського підприємця, який людяно ставиться до своїх робітників, опікується питаннями освіти.

Галерею портретів “нових людей” письменник поповнив образами жінок-інтелігенток, що працюють на ниві освіти: Тетяна з драми “Конон Блискавченко” і Надежда – героїня комедії “Супротивні течії”.

Однією з маловідомих сторінок діяльності М. Кропивницького в останні роки життя є організація ним першого на теренах Російської імперії дитячого театру, акторами в якому були самі діти.

Під час гастролей 1910 року Марко Кропивницький тяжко захворів та 21 квітня раптово помер у потязі від крововиливу в мозок.

На вшанування пам'яті Марка Лукича Кропивницького 14 липня 2016 р. Верховна Рада України перейменувала місто Кіровоград на Кропивницький.

З п'єсами М. Кропивницького та спогадами про видатного письменника можна ознайомитися в Полтавській бібліотеці для юнацтва ім. Олесь Гончара:

Киричок П. М. Марко Кропивницький: нарис життя і творчості / П. М. Киричок. – К. : Дніпро, 1985. – 150 с. – (Літературні портрети).

Марко Кропивницький // Український пантеон. – К., 2013. – С. 174-177

Марко Лукич Кропивницький (1840–1910) // Ємець А. А. Видатні українські письменники. Цікавий довідник для вчителів і учнів 1–4 класів. – Х., 2006. – С. 16-40.

Пільгук І. І. Життя і творчість М. Л. Кропивницького / І. І. Пільгук. – К. : Наукова думка, 1960. – 40 с.

Спогади про Марка Кропивницького: збірник / упоряд. П. П. Перепелиця, В. П. Ярош. – К. : Мистецтво, 1990. – 216 с.

Театр Марка Кропивницького (минуле і сучасне) : альбом / авт.-упор. В. П. Шурапов. – Кіровоград : Мавік, 2004. – 224 с.

Топська Н. Батько українського театру / Н. Топська. – К. : ТОВ "Книжкова база "Альфа", 2017. – 64 с.

Українська класична драматургія: Котляревський І. П., Карпенко-Карий І. К., Кропивницький М. Л., Старицький М. П. – Дніпропетровськ : Січ, 2003. – 404 с.